

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 26.

У НОВОМ САДУ 30. ЈУНИЈА 1888.

ГОД. IV.

КАКО ЈЕ ПЈЕВАЛИЦА ИЗЛИЈЕЧИО ФРА-БРНУ.

ПРИЧА СИМО МАТАВУЉ.

(Наставак.)

робуди га велика вардања у трпезарији. Док је он трљао очи, другови му изношаху јело тамо. Фратри очатише молитву, пак се зачу мицање столица, звека посуђа, кашљање, зијехање, па онда за два, три тренутка наста глуха тишина и неко поче кроз нос мрмољити. Бакоња уста и дошума се до врата. Она два ђакона стоје пред налоњом. Један чати, а други прати очима ријечи. Фратри једу. Након неколико, онај други поче да чати, а онај први да прати очима, а фратри ни абера, и све тако на измјену, док гвардијан у прочељу не забобоњи нешто, на што се ђакони поклонеше и прекрстише, па сједоше и они да једу.

— Оди, мали! викну га шјор Грго, стојећи у прочељу друге трпезице. За ону тројицу ђачића бјеше постављено са страна, а Бакоњу намјести према себи. Сваки се нађе пред својим табиром. И ту се очати нека молитва, коју Кушмељић не разумједе, пак навалише својски. Можете мислити, је ли Бакоња прионуо! Јадник, не бјеше се омрсио послје Тројица, а сувише пјешачио три, четири сахата. Како ли му би мило и како се заблену, кад послје добра комада говеђине шјор Грго стави преда њ печења и салате, па још једну крушку, па вина половника пуну чашу!

У великој трпезарији час се дигне граја, као да се побеше, час се смију, час шапћу, док опет столице завардаше, опет се чу молитва, па онда стаде тутањ по поду, па онда се врата затворише за њима.

Шјор-Грго оде у кујињу. За њим се дошума Бакоња, па му вели лукавац:

— Ако ми што заповедите, да вам помогнем.

Шјор-Грги би то веома мило, те га помилова по образу и рече:

— Ја видим, да си добро дите! Данас не ћеш ми помагати, јер си уморан, него ајде тамо па легни мало на клупу, док ја поспремам, пак ћу те извести мало да видиш наслоне и млађупницу, јер дуовници спавају до благо-слова (вечерње). Ајд!

Бакоња се поврати.

— Ма ти ка да не бегенишеш ово наше вино! рече му онај силеџија.

Бакоњи бјеше претекло више од по чаше. У томе се он увргао био на оца, који — као што казасмо — могао је појести за двојицу људи, а попити не могаше више но слабодуха кака жена. Мали, да им повољи, нагну чашом, али након првога гутљаја лице му се згрчи а очи му се избуљеше и засузише. Престрављен јаукну и положи чашу, али видећи, да се ђачићи на сав мах смију, замахну њом, што је икад могао, и звизну њом онога, што га је нудио, у образ, те га крв обли.

Она двојица скочише на њ, али снажни Бакоња залијепи једнога па другога шаком, те их све тројице у час стаде кукњава.

Шјор Грго допаде и поче их раздвајати.

— Шта је? Шта је то?

Бакоња не мога проговорити, но му пружи чашу. Грго примириша и познаде одмах, да су му наприке ставили у вино, те испљеска ђачиће и ишћера ван.

— Добро си учинија! Баш добро! Пасји синови. Јес' видија! Не бој се не, ако те туже, извући ће они дебљи крај, ја ти јамчим!

Грго му даде хљеба да жваче, па му нареди, да легне. Бакоња заспа поред све муке,

а након једнога сахата он га пробуди и поведе најприје у цркву.

Ваља рећи, што јест: црква и с поља и изнутра бјеше у најбољем реду. Четвртасте плаве и црвене плоче, којима бјеше под патосан, сјаху као огледала, а тако исто и мраморне степенице испред великог олтара, као и пред осталијех шест олтара. Стубови позлаћени, свијећњаци, криволеги, кандила, све бјеше освјетљано. Велике и лијепе прилике и кипови анђелски и светитељски, све то бјеше као ново. Цијеви на оргуљама — којијех дотле Бакоња не бјеше ни видио, јер у Зврљеву нема тога — као да бјеху од сухога злата. По дну застора на светијем трпезама висаху лијепо оплетене читке. Кушмељићу се учиње, да је у рају, те га једва Грго извуче.

Одатле зађоше иза манастира, те прегледаше коњушницу, гдје је гризло четир лијепа коња седеника и шест сејсана. Отоле одоше у наслон, пун говеда, па у јарило, пуно ситне стоке, па још обиђоше млиш, виган, показа му и двадесет уљаника, упозна га са два коњушара, три чобанина, са млинаром и ковачом, поздравиле се Стипаном, који је као неки делија ходио уз фратре, кад би који гдје путовао, пак се вратише у манастир.

Кад би доба вечерњи, Кушмељић се приби у нугао. Стриц му служаше. Шест редовника, по три са стране, седијашу око великог олтара. Она два ђакона стојашу. Сва три ђачића обукли бијеле стихаре. Двојица махашу кадионицама, а трећи клечи. Од једном запојаше сви, најприје из тиха пак јаче и јаче, пак забрујаше оргуље, те се Кушмељићу коса наостријеша од милине. Он се обрну, да види, ко свира, кад ли Тетка сједи испред цјеви и решета главом. Појање бијаше тако сложено и лијепо, да би Бакоња драге воље цијелу ноћ слушао...

Вечера прође истијем редом као и ручак, само што га ђачићи и не гледаху, а камо ли да би га задјевали што. Грго му намигиваше, као да му ђаше рећи: »Виш, како си их укратио!« После је ја, помоли се фра Брне на вратима и пита:

— Таа-аако! Како је тај? Је ли галијота што?

— Није, фра Брне, крижа ми, него баш ка јањац! вели шјор Грго.

— Таа-ко! Допрати га ти к мени!

Грго га поведе у средњи тријем, па уђоше у једну ћелију. Ту је било доста књига наслаганијех у једној полици, један диван, четири

широке столице са наслонима, неколико слика на артији и један обли сахат на дувару. Из те собе улазило се у другу, гдје бјеше стричева постеља и још покујства, а и у њој клопоћаше други сахат, истога облика као и први. Дујо дође и проговори нешто талијански, на што кувар донесе из собе, гдје бјеше кревет, један јорган, који он преви и прострије под књигама. За тијем донесе суканац и диже са столице кожни јастук, пак га стави на крај јоргана.

— Таа-ко! рече дуго зијећајући. Изуј опанчине и назушке прид камаром, па лези. А сутра, чим устанеш, узми онај суд и донеси фришке воде с оне чесме крај вигња. Јес' ме разумија! А видија си већ дије! Таа-ко! Добра ноћ, Грго! — пак затвори врата од своје собе.

Грго оста још мало, да поучи дијете, како ће замандалити врата изнутра, како ће утулити свијећу и гдје ће наћи кресавице, горе ће изаћи, ако му устреба, пак оде и он.

Бакоња се прекрсти у хитњи, дуну свијећу и заспа с мјеста, као заклан. Шта ли се није врзло по његову мозгу, боже! Села, народ, онај сједи брадаш и његов друг у колима, вода, галебови, паунови, лађа, возари, манастир, црква и оргуље, паприка и тучња... и све што је тога дана први пут видио и доживио. Тај је дан, може бити, знатнији у његову животу, него ли и један други, с тога смо га и хтјели на по се описати...

У потоњу Бакоња снијеваше све љепше иза љепшега — тако је он барем причао. Баш усни, е они ђачићи, што их је излијемао, добили крила, па га носе по ајеру. Око њега лете »пајунови« и »вараунке«, галебови и остале птице, лете, лете по врх Крке. Фра Тетка сједи на облаку и куца прстима по оргуљама, па сви цјевају: и ђаци и птице и нешто над њима, и таман да се дигну на више, у неки румени облак, кад ли стаде нека треска...

Бакоња се прену, па онако траповјесан пита:

— Ко је!

— Отвори, магарчино, брзо!... Ја сам мислија, да си црка, кад не чујеш овлику лупу.

Бакоња познаде Стипанов глас и отвори.

— Фра Брне! Фра Брне! виче Стипан, блијед као крпа.

— Штаа је!? одговара фратар иза сна.

— Наопако!... Одвели коња!...

Брне скочи као опечен.

— Шта велиш, јадан бија!...

— Јест, госпе ми!... Развалило врата,

WWW.JUNAKA.BIBLIOTEKA

на га извело, а нико да не чује. Ја сам бија уморан, а ви знате, како ми је било прошле ноћи у Зврљеву, а коњушари локали зар синоћ...

— Враг те однија и тебе и њи!... Јеси ли сигуран, што велиш?... Јеси ли све обаша?... Како то?... А други коњи?

— Други су сви на мисту, осим вашег, а обализали смо све залуду...

— Ајме мени! Ајме мени!... А зашто ниси пуца!?

— А на кога ћу пуцати?...

— Ајме мени!... Јето видиш његове слутње?... Јето зашто није тија данас у лађу... Која су доба?

— Јево зора... Јево пет и по.

Брне натрца пантале, огрну се кабаном, па изађе кукајући.

Бакоња чује Стипана гдје говори:

— А да ко, него приковођани?... Ко други.

— Има и други! помисли хитри Кушмељић. Има, госпе ми, и други!... Ако није укра стриц Чагљина и Ркалина, не дочека ја дана!... Нико до они! Нико до они!

(Наставиће се.)

Лашљиво и мило лане, остави играчке своје
За жртву свештених пената.

О, ја разумем огањ, што груди загрева твоје,
И страх, који те хвата,

Ја знам, шта будна сањаш у тихе звездане ноћи,

Кад с ока твога бежи детињски, ведри сан;

И чије име с плашњом спомињеш у самоћи,

И зашто с тугом чекаш празнично-светли дан.

Остави играчке своје. Лутка и лутке нека!

Не забављај се тиме.

Ах, зашто црвениш, лудо? Та лутак лепши те чека...

Но! Ти му знаш већ име.

Војислав.

ЧЕТРДЕСЕТПРВИ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ВАРОШКОГ ЖИВОТА.

НАПИСАО МИЛАН САВИЋ.

(Наставак.)

Кад се Петар сутра дан пробудио, теглио се врло задовољно у свом кревету. Не с тога, што је јуче можда дошао ближе своме кошару, него што је врло слатко спавао. После тог „протегљастог“ израза свога задовољства, набере му се мало чело: шта ће данас радити? До душе, док се обуче и док доручкује, проћи ће бар два сата; али шта онда? Све једно!

После два сата, тако око једанаест, шетао се Петар по улицама Павловачким. Случајно је прошао неколико пута поред Павлине куће, али тако исто случајно прошао је и поред Даничине. Обе куће беху једна према другој, о чему Петар да како није ни слутио, јер до сад још није нашао за вредно, да се распита, из које ће куће изнети свој тако жуђени кошар. Он се просто шетао чешће по тој улици, јер је најлепша и што има најбољу калдрму, тротоар. Павлина га је добро уочила, како се шета из под

њених прозора, али јој беше у једно и неправо: та ко се шета коме за љубав, тај се не шета из под прозора, већ с друге стране а Даница је становала на тој другој страни...

Она да богме није у тај мах мислила, да се Петар за то шета из под њених прозора а преко пута Даничиних, што је на њеној страни била хладовина а с друге је припекло сунце. Да је била стрпљивија и да је чекала, да се Петар и после подне том улицом ушета, имала би задовољштине, јер је — после подне свагда хладовина на Даничиној страни.

Па шта је онда синоћ на њу тако често и тако значајно гледао! Ха, ха! Он је њу гледао а мислио је на Даницу, на ту Даницу! Али... Павлина није своју мисао домислила до краја, само се уклонила с прозора, да — пред огледалом мало боље удеси своју тоалету. Међу тим и Петра је нестало из те улице: било је пола дванаест.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У кавани нашао је на истом месту Павловића, како непрестано гледи на све стране, као да кога очекује. Кад је видео Петра, накашље се малко.

Петар је кратко време премишљао, да ли да седне за исти сто или за други, но пошто би то била неучтивост, која би Павловића за цело увредила, те би му се тако измакао сигуран кошар, његова једина жудња и чежња, поздрави учтиво старца, и с речима: „дозволите, господине!“ седе на јучерашње место своје.

— Извол'те, извол'те! Па како вам се допада наша варош?

— Добро и лепо.

— Само још да видите и околину!

— И то ћу; и тако сам дошао, да мало пропутујем наше крајеве.

— Треба да посетите и који манастир.

— Могу и то. Али, знате господине, смирени оци нису баш врло гостољубиви; има их, који су баш и неотесани.

— Нису сви. За вас би то била промена, јер за цело сте до сад живили по великим варошима.

— Та да, кад сам се још задржавао на универзитетима.

— Тако! Па коју сте струку себи изабрали?

— Како то?

— Ја мислим, који сте факултет изабрали.

— Факултет? Да... факултет... (Петру није пао на ум)... знате... та све једно, доста то, био сам на универзитету.

— Молим вас, али...

— Да, да, био сам уписан на правном факултету.

— Не разумем вас. Та морали сте ваљда себи изабрати струку за живот!

— Ах! Ја сам, знате, био опрезан при избору својих родитеља...

— Шта је то? То не разумем.

— Хе! Дао сам се родити од имућних родитеља...

— Па зар ви...?

— Пошто су ми родитељи оставили леп иметак, изабрао сам себи за струку, да примам аренду од земље и кирију од куће.

— Аха! Сад по мало разумем; али оно пре: опрезан при избору?! И Павловић наслони главу на руку и замисли се дубоко, дубоко.

Петар мирно истресе чашу своју и наручи другу, остављајући Павловићу, да лупа главу о тај нови гордијски чвор.

— Него, поче Павловић, пошто га никако није могао решити, да пређемо на друго. Моја супруга и моја кћи захваљују вам се, што сте се на лађи с њима забављали.

Петар се ћутке поклати. Аха, помисли у себи, прво озбиљније зближење! Кошар је већ у мом џепу.

Павловић хтеде још нешто рећи, али — по налогу је радио — није знао, како да уведе ствар. Петар га мирно остави да се мучи, обраћајући сву пажњу своју на цигарету, да је што ваљкастију смота.

Петар је врло слатко ручао тог дана — он није ни иначе баш кисело ручао, јер је свагда пазио, да му душа не дође до жешћег узбуђења. То квари апетит а и иначе шкоди. Он је у опште био најзадовољнији од пола дванаест па до четир сата; онда има опредељена посла: да пије пива, да руча и да прилегне. Тако исто му је пријатно доба било од седам у вече па до десет сутра дан; онда пије пива, вечера, већ докле вечера, спава и облачи се. Остали часови преко дана беху му несносни, и свагда је оставио слепом случају, како да их „утуче.“

Тако је и данас био у највећој неприлици, шта да ради, кад се око пет сати нашао ван гостионице. Да опет шпарта по главној улици? До душе, и то може; али пре-подне је већ тиме утукао. Да иде... али куда да иде? Тако се Петар, не знајући ни сам како, нађе близу реке и ту спази пливницу. Лице му се разведри — иде да се купа. Ту ће бар један сат утући.

У води се нађе с Павловићем, и ту дође до мокрог или бар влажног руковања. Павловић је дувао и хукао, као да вуче лађе. Кад год се загњурио и опет изашао на површину, мораде се Петар увек смејати: са ћелаве главе његове цурила је вода, која је, као на два олука, по дугачким брцима његовим лопила доле; уз то још они неопредељиви гласови, којима је своје задовољство и уживање изразио. Петру баш није уливао много уважења будући му таст-нетаст.

Из пливнице пођоше за једно. На улици пађоше се с госпођом Павловићком и с госпођицом Павлином. Петар је слутио, да се ближи одсудни час непосреднога и личнога упознавања. Тако и буде. Павловић прикаже Петра својима а своје опет Петру. О, како је свима драго и мило! Знају се до душе већ — та на лађи, кад су пре неки дан за једно путовали и ручали. Лепо су провеле то неколико часова, у пријатном разговору — та господин Светић тако је досетљив! Па баш забаве ради путује? То је за иста пријатно, само кад се може. Путовање спада међ најлепше забаве: нови предели, нова познанства, нови обичаји, све друкче него код куће, где човек скоро до огугла. Оно до душе код куће је најбоље, што но вели пословица наша, али промена, промена!...

Тако у шетњи и разговору прође читав сат; беше већ седам. Петар мишљаше истина, да је доба пиву;

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

али пошто и овако крати време, напусти оно, и настави шетњу и разговор. Но Павловићу не беше све једно. Он је редовно у седам сати вечерао, и већ се неколико пута доста значајно накашљао и толико исто пута жену своју погледао. Но ова, и ако је добро знала Павловићеву ђуд, чинила се мало и невешта. На послетку — беше већ пола осам — није могла још већма затезати жице мужевљевог стрпљења. Врло се љубазно опрости с Петром, у нади, да није последњи пут, што се данас виде и разговарају.

Петар оде у своју гостионицу. По глави му се врзле разне мисли: госпођа је љубазна, Павлина умиљата — што га већма уздигну, тим ће већма пасти, то јест, тим ће већи кошар бити. Петар је уживао као давно што није. Ала га лепо маме и привлаче! Позвали га до душе још нису да их посети; али то још не иде. Не би се ни њему допало, да су га тако из прве руке позвали. Онда би кошар већ очевидан био. Овако је још маскиран превлаком учтивости и љубазности. Петру скоро да заигра срце од уживања.

Спавао је као окупан, и у правом и у пренесеном смислу те речи.

Сутра дан седео је Петар за време позоришне представе до госпођице Павлине, која је по кад кад тек из под ока погледала Даницу, да шчита с њена лица: како се осећа, што види Петра поред ње. Али на Даничином лицу није могла ништа приметити, што би јој засладило победу. Даница је до душе погледала по који пут на њих, али у погледу њену беше више равнодушности него занимања: можда само радозналости. Но и те је погледе удела Павлина себи у прилог, те је ипак нешто уживала.

Петар беше и данас досетљив, као човек, који је сигуран своје ствари а опет му ваља лакрдију оденути озбиљношћу — да се не осети.

После представе отпрати Петар Павловићку и њезину кћер до куће; госпе беху саме, те се разуме онда, што су примиле понуду Петрову, да буде „тако слободан.“

Два дана доцније добије Петар и дозволу, да посети породицу Павловићеву. Павловић је писао свом пријатељу у Петровце и распитао се за Петра а онај му одговори, да је Петар имућан и ваљан човек, само што нема никаква занимања, што му на послетку и не треба.

Сад се држао у Павловићевој кући породични савет, и једногласно би закључено, да се Петру дозволи посета. Да ли су у себи мислили, да од њега направе некаквог великомученика, или да с њиме отпочну нов низ, нову серију, то нису признали једно другом. У опште може се казати, да о таквом чему није било ни разговора. Доста то, Петрова судба би решена. Сви вигови и све ловке буду намештене, да

се ухвати безазлени Петар. Само једно ваља још причекати: да се изјасни. Петар је пак изгледао, као да му није ни на крај памети, е се спрема каква подвала. Он се задовољно смешкао, слатко јео и пио, пре подне се шетао Павлинином страном а после подне Даничином. Само кад је освануо извесни дан, није био у пола дванаест на пиву, већ код Павловићевих на првој посети.

Дочекаше га врло лепо. Петар је седео у наслоњачи лево до госпође Павловићке, преко пута од њега Павлина. Павловић је био у кавани.

— За иста чудно, како смо се први пут састали, рећи ће Павловићка у току разговора. Да како, да онда нисмо ни слутиле, да ћемо кад год имати част и у нашој кући . . .

— Сретан случај, милостива, каквих мало има на свету, примети Петар. Ја сам му бар врло захвалан.

Кад је Петар отишао, климну Павловићка задовољно главом.

— Шта велиш, Павлина, рече, господић Светић као да је красан човек.

— Није одвратан, одговори Павлина, можда ће ми се доцније још боље допасти.

Док је говорила гледала је непрестано на Даничине прозоре, хоће ли се она појавити, и како ће изгледати, кад спази, да Петар излази из њихове капије. Даница је случајно била крај прозора и спазила је Петра, али у место да је пребледила, као што је Павлина очекивала окренула се соби и нешто је тамо рекла. Павлина је то тумачила себи у прилог, и задовољно је наумила, да се баш упусти у бој до крајње победе.

Тако су текли дани. Петру беше већ по мало дуго време. Сви његови обични „послови“ отрцаше се, шта више, и по која посета код Павловићевих почела је губити свој првашњи учинак. Почео је да буде жалостив, и у најочајнијим тренуцима премисљаше о томе, да ли да се упусти у љубавно ашиковање с Павлином, или да је са свим обично проси у родитеља. Давно беше то, кад је Петар осетио живље куцање у грудима при погледу неке извесне девојке, која се међу тим већ удала и силну децу изродила. Петар је на њу заборавио, као и она на Петра. Сад му пак паде на ум, кад је премисљао, да л' да уплете и нешто романтике у ову своју „ствар.“ Али ко му јемчи, да неће Павлина његове речи озбиљно узети — па онда збогом кошару, једини примамљиви изглед за њега.

Да, то је са свим могуће. Али, можда се из међу оних четрдесет просилаца нашао један или други, који је с те стране покушао да дође до мете! Па опет. Хм! Како му тако што и могло пасти на ум!

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Па још да се шета с њоме по месечини, да слуша, како прижељкује славуј, и да носи за капут заде-
нуто цвеће! Он би за цело пропустио први саста-
нак, први рандеву; па онда . . . онда . . . онда би
му кошар био сигурнији. Али то би била непажња,

то би било клипанство; онако на обичан, филистар-
ски начин доћи до кошара, то је управо прави ко-
шар. Па још кад га пусте, да натрчи са свим, да се
изјасни — Петар се задовољно смешкао у предосе-
ћању тога, као што они мисле, наседанија.

(Свршиће се.)

ЦРВЕНИ ЦВЕТАК.

ПРИПОВЕТКА В. ГАРШИНА.

(УСПОМЕНИ ИВАНА СЕРГИЈЕВИЧА ТУРГЕЊЕВА.)

— Именом Његовога Императорскога Величап-
ства, Господара Императора Петра Првога, заказу-
јем ревизију овој лудници.

Те речи беху изречене громким, оштрим, звон-
ким гласом. Болнички писар, који записиваше бо-
лесника у велику, издерану књигу, на столу, испо-
ливаном од мастила, не могаше се уздржати, да се не
насмеје. Ал' двојици младих људи, који спровађаху
болесника, не беше до смеја: они се једва држаху
на ногама, јер нису спавали два дана и две ноћи
скупа са болесником, кога мало час довезоше же-
лезницом. На претпоследњој станици спопаде га бе-
снило на сав мах; дођоше негде до лудачке кошуље
и, позвавши кондуктере и жандара, навукоше је на
болесника. Тако га довезоше у град, тако предадоше
и у болницу. Беше страшан. Поврх сивога одела,
што но га је у беснилу исцепао, покриваше му тело
широко исечена горња хаљина од дебелог руског
платна; широки рукави притискиваху прекрштене
руке на грудима и беху везани за вратом. Успаљене,
избечене очи (није спавао десет дана) гораху непо-
мичним, пламеним блеском; живчани грчеви тресли
му крај доње усне; разбарушена, кудрава коса па-
даше као грива по челу; брзим, тешким корацама
ходаше из једнога угла писарнице у други, загле-
дајући пажљиво у старе орманове са хартијама и
столице са мушемом, а тек ће кашто погледати на
своје сапутнике.

— Одведите га у одељење. На десно.

— Знам ја, знам. Био сам ја овде с вама лане.
Прегледали смо болницу. Све ја знам и мене ћете
тешко обманути, рече болесник.

Пође вратима. Чувар их отвори пред њим; оним
истим брзим, тешким и одлучним ходом, подигав ви-
соко луду главу, изиде из писарнице и скоро у трку
пође у одељење душевно-болесних.

Пратиоци једва пристајаху за њим.

— Зазвони. Ја не могу. Везали сте ми руке.

Вратар отвори врата и путници уђоше у болницу.
Беше то велика, каменита кућа, као и све старин-
ске државне зграде. У доњем кату беху две велике
дворане, једна — трапезарија, друга — заједнички

локал мирних болесника, широки ходник са стакле-
ним вратима, на која се излазило у башту са цвет-
ником, и двадесет засебних соба, где живљаху бо-
лесници; беху ту још две мрачне собе, једна обло-
жена душецима, друга даскама, у које смештаху
бесне, и огромна, мрачна соба на сводове — бања.
Горњи кат запремаху женске. Од онуда допираше
нескладан жагор, испрекидан јауком и вапајима.
Болница беше удешена за осамдесет душа, ал како
беше сама у тих неколико околних губернија, сме-
штало се у њу до три стотине. У малим собама
беше по четири и по пет постеља; зими, када не
пуштаху болеснике у башту и кад беху запитвени
сви прозори иза железних решетака, у болници беше
загушљиво, да ниси могао поднети.

Новога болесника одведоше у собу, где беху каде.
И здрав се човек могаше у њој тешко осећати, а
на растројену, узбуђену машту утицаше још теже.
Беше то велика соба на сводове са љигавим, каме-
нитим подом, осветљена једним прозором, који беше
пробијен у углу; зидови и сводови беху обојени
тамно-црвеном масном бојом; на једнако са подом,
који беше сав поцрнео од путнице, беху усађене две
камените каде, као две округле јаме, напуњене во-
дом. Угао према прозору запремаху грдна тучна
пећ с цилиндричним котлом, где се вода грејала, и
целом системом тучних цеви и славина; све то има-
ђаше необично мрачан и фантастичан карактер за
растројену главу, а стражар, који се бавио о кадама,
дебели, вечито ћутљиви Малорус, увеличаваше сво-
јом мрачном физиономијом тај утисак.

И кад доведоше болесника у ту страшну собу,
да га испаре и да му, по системи главног лекара,
наместе на затиљак велику шпанску муху, њега спо-
паде ужас и гнев. У глави му се завртише будала-
сте мисли, једна чуднија од друге. Шта је то? Ин-
квизиција? место тајне казне, где су његови непри-
јатељи смислили, да сврше с њим? можда је сам ад?
Њему дође, најзад, у главу, да је то нека истрага.
Свукоше га, не обзирући се, што се противи. С удво-
јеном, од болести, снагом он се лако оте из руку
неколицине стражара, да су ови попадали по поду'

на послетку га њих четворица оборише и, ухвативши га за руке и за ноге, спустише у топлу воду. Она се њему причини, као да је кључала и у лудој глави сину бесвесна, недотупавна мисао о истрази кључалом водом и усијаним железом. Загрцавајући се у води и отимљући се рукама и ногама, за које га стражари чврсто држаху, пушташе он од себе с јауком, засопљујући се, неку реч без свезе, о којој не може имати нико појма, ко је не чује својим рођеним ушима. Беху ту и молитве и клетве. Он вришташе, док га снага не издаде и, најзад, тихо, сврелим сузама, изговори фразу, која не беше ни налик на пређашње речи:

— Свети великомучениче Ђорђе! у руке твоје предајем своје тело. А дух — не! о, не!...

Стражари га још удиљ држаху, ако се и јест умирио. Топла када и лед учинише своје. Ал' кад га, скоро обамрла, извукоше из воде и посадише на столицу, да му метну шпанску муху, узавре у њему још оно мало снаге, узбунеше се безумне мисли.

— За што? За што? дераше се он. — Ја никоме нисам зла желео. За што да ме убијете? О-о-о! О, Господе! О, ви, мученици пре мене! вас молим, избавите...

Врео додир на затиљку нагони га, да се очајно бори. Послуга не могаше да изиде с њим на крај и не знађаше, шта да ради. — Бадава ти је, рече војник, који извршиваше операцију. — Морамо те истрти. Болесник се стресе од тих простих речи. Истрти! Шта истрти? Кога истрти? Мене! мишљаше он, и у самртном страху покрије очи. Војник узе за оба краја дебело платно, жестоко га притиште, па брзо превуче по затиљку, здравши с њега и шпанску муху и горњи слој коже. Остаде голо, црвено место. Бол од те операције, који је несносан и мирном, здравом човеку, учини се болеснику као крај свега. Очајно навали целим телом, отме се из стражарских руку, и голо му се тело стрпошта по каменитом поду. Мишљаше, да су му одрубиле главу. Хтео је да дрекне, ал' није могао. Однесоше га у постељу у несвести, која пређе у дубоки, мртви, дуги сан.

II.

Ноћу се пробудио. Све беше мирно; из суседне, велике собе допираше дисање спаваћивих болесника. Негде у даљини, монотоним, необичним гласом, разговараше сам собом болесник, затворен преко ноћу у мрачну собу, а горе, у женском одељењу, певаше промукао контра-алт неку дивљу песму. Болесник прислушкиваше те звуке. Осеђаше страшну слабост и искрханост у удовима, врат га љуто болео.

— Где сам ја? Шта је са мном? дође му у главу. И на један мах му необично јасно изиде пред

очи последњи месец његова живота, и он уразумедо, да је болестан и од чега је болестан. Паде му на памет читава поворка будаластих мисли, речи и дела, нагонећи га, да се стресе од пете до главе. Но то је прошло, хвала Богу, прошло! прошапута он и на ново заспа.

Отворен прозор с железним решеткама гледаше у малени ђор-сокак међу великим зградама и каменом оградом; у тај ђор-сокак нико никада не залажаше и он сав беше зарастао дивљим дбуњем и јоргованом, који се бујно расцветео у то доба.

Иза дбуња, на супрот прозору, црњаше се висока ограда; високи врхови од дрвета, преливени и осветљени месечином, провириваху иза ње. С десне се стране дизаше бела зграда болничка с осветљеним, из нутра, прозорима са железним решеткама; с леве стране бео, светао од месечине, глуви зид мртвачке куће. Месечина се разливаху кроз решетку на прозору унутра у собу, на под, и осветљаваше један део постеље и измучено, бледо лице болесниково са затвореним очима; сад у њему не беше ни трунка лудила! То беше дубоки, тешки сан измучена човека, без сањања, без и најмањег покрета и готово без дисања.

Пробудио се, на неколико минута, чисте памети, као да је здрав зар за то, да сутра устане с постеље, луд као и пре.

III.

— Како вам је? запита га лекар други дан.

Болесник се истом пробудио, па лежаше још под покривачем.

— Врло добро! одговори он, скачући с постеље, обувајући папуче и узимајући покутњу хаљину. — Прекрасно! само још: ево овде!

Он показа руком на затиљак.

— Не могу да окренем врата без бола. Ал то није ништа. Све је добро, кад га разумеш; а ја разумем.

— Знате ли ви, где сте?

— Како не бих знао, докторе? У лудници. Ал' заиста, кад разумеш, са свим ти је један ђаво. Са свим један ђаво.

Лекар му пажљиво гледаше у очи. Његово лепо нежно лице са дивно рашчешљаном, злаћаном брадом и мирним плавим очима, које гледаху кроз златне наочаре, беше непомично и непроникливо. Он посматраше.

— Што ме тако пажљиво гледате? Ви не ћете прочитати, што је у мојој души, продужи болесник: — ја лепо читам, шта је у вашој! За што ви чините зло? За што сте искупили ту гомилу несрећника, па их држите овде? Мени је све једно

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ја све разумем, па сам миран; ал' они? На што та мучења? Човеку, који је докучио, да му је у души велика мисао, општа мисао, њему је све једно, где год живео, што год осећао. Чак живео ли, или не живео... Зар није тако?

— Може бити, одговори лекар, седајући на столицу у угао од собе, да посматра болесника, који брзо ходаше из угла у угао, шљапајући грдним пачуцама од коњске коже и размахујући полама спаваће хаљине од памучне материје с широким црвеним пругама и крупним цветовима. Фелчер и надзорник, који праћаху лекара, остадоше и даље на врати'.

— И она је у мени! ускликну болесник. И кад је нађох, ја осетих, да сам се препородио. Осећаји се изоптрише, мозак ради, како икада. Што се пређе докучивало дугим закључивањем и домишљањем, сад ја дознајем интуитивно. Ја сам постигао реалност онога, што је философија израдила. Ја проживљујем сам собом велике идеје о том, да су простор и време — фикције. Ја живим у свима вековима. Ја живим без простора, свуда или нигде, како хоћете. И за то ми је све једно, држали ви мене овде или ме пустили на слободу, био ја слободан или везан. Ја сам приметио, да ту има још неколико таквих, као што сам и сам. Ал' за осталу гомилу тај је положај ужасан. За што их не пустите на слободу? Ко ме је стало....

— Ви рекосте, прекиде га лекар — да ви живите изван времена и изван простора. Но морате ипак признати, да смо ја и ви у овој соби и да је сада — лекар извади сахат — пола једанаест 6. маја 18** године. Шта ви на то велите?

— Ништа. Мени је све једно, где год био и кад год живео. Кад је мени све једно, зар не ће то рећи, да сам ја свуда и свагда?

Лекар се насмеја.

— Чудна логика, рече он, устајући. — С богом, ви сте у праву. До виђења. Не бисте ли хтели цигару?

— Хвала вам.

Застаде, узме цигару, па јој црвеном одгризе врх. — То је свет, микрокозам. На једном крају алкали, на другом — киселине... Така је равнотежа и у свеу, у коме се неутрализују противни елементи. Здраво, докторе!

Лекар оде даље. Већина га болесника изгледаше, извирујући из својих постеља. Никакво поглаварство не поштују тако подложници, као лекара — психијатра, његове луде.

Кад болесник остаде на само, стаде и даље журно ходати из угла у угао. Донеше му чај; с ногу, у два пут, испразни велику шољу и за тињи час поједе

комадешку бела хлеба. После изиде из своје собе, па неколико сати, без престанка, ходаше својим брзим и тешким кораџима, с краја на крај целе куће. Дан беше кишовит, те болеснике не пуштаху у башту. Кад је фелчер потражио новог болесника, показаше му га на крај ходника; стајаше онде, прислонивши лице уз стакло од стаклених врата, па пажљиво гледаше у цветник. Необично га занимаше као крв црвен цветак, једна врста мака.

— Изволите, да се измерите, рече фелчер, дрмнувши га за раме. А кад му се болесник лицем окрену, он се у мало не стресе од страха; толика дивља злоба и мржња гораше у махнитим очима. Но кад снази фелчера, он одмах промени израз на лицу и послушно пође за њим, без и једне речи, као да се дубоко замислио. Уђоше у лекарски кабинет; болник сам стаде на даску мале децималне ваге; кад га фелчер измери, забележи у књигу уз његово име 109 фуната. Други дан беше 107, трећи 106.

— Ако тако пође и даље, не ће остати, рече лекар и наложи, да га хране, што се боље може.

Но, не гледећи на то и на необични апетит болесников, он опадаше из дана у дан и фелчер записиваше у књигу све мањи и мањи број фуната. Болесник скоро никад не спаваше и провађаше целе дане у вечитом кретању.

IV.

Он беше на чисто, да је у лудници; знађаше и да је болестан. Кашто, као прве ноћи, буђаше се, у сред тишине, после жестокога тумарања по цео дан, осећајући, да га кида у удовима и да му је глава страшно тешка, и тада беше при чистој свести и памети. Може бити за то, што у ноћној тишини и сумраку не беше утисака или што је било слабо можданог рада у човека, који се тек пренуо иза сна, он јасно разумеваше, шта је с њим и беше као здрав. Ал' дође дан; са светлошћу и пробуђењем живота у болници њега на ново захвате вали утисака; болесник им не могоше одолевати, па опет падаше у лудило. Његово стање беше чудна смеша правилних мисли и недотупавности. Он знађаше, да су око њега сами болесници, ал' у исти мах виђаше он у сваком од њих неко тајно лице, које се крије или је скривено, које је он пређе познавао или о ком је читао или слушао. Болница беше насељена људима свију времена и свију земаља. Ту беху и живи и мртви. Ту беху славни људи и силници светски, и војници, који изгибоше у последњој војни, и они, који устадоше из мртвих. Он гледаше себе у неком мађијском, чаробном кругу, који је скупио у себе сву снагу земљину, па у охолој занесености мишљаше, да је он средиште тога круга. Сви они, његови другови у

болници, скупише се амо за то, да изврше дело, у коме он назираше као кроз маглу дивски посао, намењен уништењу зла на земљи. Он не беше на чисто, шта ће то управо бити, ал' осећаше у себи доста снаге, да га изврши. Могаше да чита мисли других људи; гледаше у предметима сву њихову историју; велики брестови у болничкој башти причаху му читаве легенде из прошлости; за кућу, која је заиста поодавно саграђена, мишљаше, да је двор Петра великога и беше уверен, да је цар у њој живео о полтавском боју. Прочитао је он то на зидовима, на порушеном стропу, на комадима цигаља и каљева, што их је налазио по башти; цела историја куће и баште беше на њима исписана. Он насели малену зграду мртвачке куће десетинама и стотинама давно умрлих људи и пажљиво завириваше у прозорчић, који гледаше из њене приземне избе у угао баште, назирјући у варљивом одсјају светлости, на старом, шареном, прљавом стаклу познате црте, које је видео негде у животу или на сликама

У то наступише ведри, лепо дани; болесници провађаху по целе дане на ваздуху у башти. Њихово одељење баште, малено, али на густо зарасло дрветима, засадише свуда цвећем, где се год могло. Надзорник их тераше да раде у њему сви, који год беху, колико толико, за посао; по целе дане чисте и посипају стазе песком, плеве и заливају гредице цвећа, краставаца, лубеница и диња, што су их сами, својим рукама, ускопали. У углу баштенском беху, на густо, засађене трешње; дуж њих пружаху се шеталишта од брестова; на среди, на омањој, вештачкој хумци, беше засађено најлепше цвеће у целој башти; сјајни цветови растијаху по крајевима горње површине, а на средини њеној шепирила се велика, крупна и ретка жута ђорђина са црвеним печамма. Она беше некако средина целе баште, надвишаваше све цвеће, и могло се приметити, да јој многи болесници придају неки тајанствен значај. И новоме болеснику изгледаше она, исто тако, нешто необично, неки паладијум баште и зграде. И око стаза, свуда, засадише болесници различито цвеће. Беше ту махом свакојако цвеће, што га можеш наћи по малоруским баштицама: високе руже, сјајне петоније, бокори високога дувана са малим, ружичастим цветовима, новчићи, кадифице, драгољуби и мак. Не далеко од степеница растијаху још три бокора мака, неке особите врсте; беше много мањи од обичнога и одликоваше се од њега необично сјајним, црвеним цветом. Тај је цветак и поразио болесника, кад је оно први дан, после доласка свога у болницу, гледао у башту кроз стаклена врата.

Кад је изилазио први пут у башту, он је најпре, не силазећи са степеница, погледао на то сјајно цве-

ће. Беше свега само два цветка; случајно су расли сваки за се и на неоплељену месту тако, да свуда око њих беше лобода и неки коров.

Болесници изилажаху, један за другим, на врата, на којима стајаше стражар и даваше свакоме дебелу, белу, памучну капу с црвеним крстом. Те капе беху у рату, па их купише на лицитацији. Но болесник, разуме се, придаваше томе крсту тајанствени значај. Скинуо је капу с главе и погледао на крст, а за тим на цветове од мака. Цветови беху црвенији.

— Он побеђује, рече болесник: — али ми ћемо видети.

И он сиђе са степеница. Осврне се, па не приметивши стражара за својим леђима, прекорачи леђу и пружи руку к цвету, али се не усуди, да га откине. Осети жар и жигање у опруженој руци и по целом телу; као да нека силна струја непознате му силе излази из црвених листића и пролази кроз цело му тело. Примакне се ближе и пружи руку до самога цвета, ал' се цветак, као што се њему чинијаше, бранио, пуштајући од себе отровни, самртни задах. Глава му се занесе; последњи пут се очајно усилу и већ ухвати за стабљичицу, ал' му се, изненада, тешка рука спусти на плећа. То га беше стражар ухватио.

— Не сме се кидати, рече стари Малорус. Немој ни по лејама да газиш. Има ту вас много луда! Сваки по цветак, па ће целу башту разнети, рече он уверљиво, држећи га удиљ за рамена.

Болесник му погледа у лице, ћутећи се ослободи његове руке, па узрујан пође стазом. — О неурећници! мишљаше он. — Ви не видите, ви сте тако заслепљени, да га још закриљујете. Но било, шта било, ја ћу с њим да свршим. Ако не данас, ми ћемо сутра поделити перје. Па ако ја погинем, није ли све једно . . .

Шеташе се по башти до мркле вечери, упознајући се и заподирјући чудновате разговоре, у којима сваки говорник слушаше само одзиве на своје луде мисли, које се исказиваху недотупавним и тајанственим речима. Болесник иђаше час с једним, час с другим и пред вече се још боље увери, да је „све готово,“ као што рече сам себи. На брзо, на брзо ће се распасти гвоздене решетке, сви ће ти заточеници изићи одавде и разићи се на све стране и цео свет ће да се стресе, да збаци са себе стару одећу, па да сине у новој, дивној красоти. Скоро да беше и заборавио на цветак, ал' кад изилажаше из баште и кад се пењаше уз степенице, опази опет у густој, потамнеој и већ росној трави две црвене жеравке. Тада се одели од болесника па стаде иза стражара, и вребаше згодну прилику. Нико не виде, како је прескочио леђу, зграбио цветак и бојажљиво га скрио

на своје груди под кошуљу. Кад се свежи, росни листићи, коснуше његова тела, он побледе као смрт и избеци очи од ужаса. Хладан га зној пробио по челу.

У болници запалише лампе; очекујући вечеру, већина се болесника пружила по постељама, осим неколико немирних, који плахо тумараху по ходнику и по салама. Међу њима беше и болесник са цветом. Он ходаше, скрстивши грчевито руке на грудима: рекао би, да хоће, да угњави, сможди сакривену биљку. Кад се сретне са другима, далеко их обилази, бојећи се, да их се не дотакне крајем одеће. — Не прилазите! не прилазите! викаше. Но у болници се мало ко обзирао на такве узвике. И он ходаше све брже и брже, корачаше све јаче и јаче, ходаше сат два у неком беснилу.

— Ја ћу те удавити. Ја ћу те угушити! говораше потмуло и злобно. Кашто шкргутне зубима.

У трапезарији изнесоше вечеру. На велике столове без чаршава поставише неколико дрвених бојадисаних и телејисаних чинија с течном пшеничном кашом; болесници поседаше по клупама; поделише им комађе црнога хлеба. Јеђаху дрвеним кашикама по осморица из једне чиније. Некима, који добијаху бољу храну, дадоше за себе. Кад наш болесник потроши своју порцију, што му донесе стражар, одазвавши га у његову собу, не задовољи се тиме, него оде у заједничку трапезарију.

— Допустите ми, да седнем овде, рече надзорнику.

— Зар ви нисте вечерали? запита надзорник, разливајући, по други пут, кашу у чиније.

— Ја сам здраво гладан. Мени треба, да се људ-

ски окрепим. Храна ме још и држи: ви знате, да ја ништа не спавам.

— Па једите, драги, на здравље вам било. Тарасу, дај им кашику и хлеба.

Он заседе поред једне чиније, па поједе још врло много каше.

— Но сад ће бити доста, доста ће бити, рече, најзад, надзорник, кад су сви већ вечерали, а наш болесник још остао над чинијом каше, вадећи из ње једном руком кашу, а другом се држећи чврсто за груди. Прејешћете се.

— Ах, да ви знате, колико мени треба снаге, колико снаге! Сад збогом, Николају Николајићу, рече болесник устајући иза стола, па стиште чврсто руку надзорнику. — С богом!

— А куда ћете ви? запита надзорник с осмехом.

— Ја? Никуда. Ја остајем. Но можда се сутра не ћемо видети. Хвала вам на вашој доброти.

И он још једном чврсто стиште руку надзорнику. Глас му дрхташе, у очима се засветлише сузе.

— Умирите се, драги, умирите се, одговори надзорник. На што такве мрачне мисли? Идите лезите, па се добро испавајте. Ви треба да много спавате; ако будете добро спавали, брзо ћете се поправити.

Болесник бризне у плач. Надзорник се окрете, да наложи стражарима, нека брже купе остатке од вечере. После по сахата у болници све спаваше, осим једнога човека, који лежаше обучен на својој постељи у својој соби на углу. Тресао се као у грозници и грчевито притискивао груди, које су, као што он мишљаше, целе прожмане биле нечувено смртоносним отровом.

(Свршиће се.)

СРПСКЕ НАСЕОБИНЕ У ШТАЈАРСКОЈ

И ВАРАЖДИНСКОМ ПОГРАНИЧНОМ ГЕНЕРАЛАТУ,

ПРЕРАДИО ДР. П. ПАДЕЈСКИ.

(Наставак.)

Много вероватније ће бити, да се Срби у Вараждинском округу на овај начин населили:

24. септ. 1595. освоје Аустријанци Петрињу. Тек што се пуковник славонске границе Херберштајн вратио отуд у Вараждин, дође к њему ein wallachischer Bischoff, der über die Clerisei der beiden Sandiakhe Boschega und Zernickh zu gebieten gehabt и каже му: да је *Власима* већ додијало робовати Турцима и да су и поверење Турака изгубили. Ако је Херберштајн вољан да му даде проводно писмо, то је он готов, да за кратко време 40 ваљаних калауза из *мале Влашке* амо на славонску границу преведе. Како је владика тај на Херберштајна повољан ути-

сак учинио, то му овај даде нуждан пасош. Херберштајн јако хвали истог владика, јер је овај био готов, да остави своју резиденцију у *Ремегу* и да жртвује свој леп приход. У толико је пре могао веровати владици, јер су још пре неки Власи хтели да пређу у границу. И само тако су остали на миру, што су падом града Раба застрашени били. Он предложи, како Фердинанду тако и заступству Штајарске, да се сваком пребегу, који би се као добар путовођа могао употребити, даде депутат једног војводе.

На овај предлог пристане и надвојвода и посланици Штајарске. Преко зиме су преговори Херберштајна са Власима тим плодом уродили, да је 21.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

фебр. 1596. питао већ надвојвода, да ли да прими заклетву, коју су му доста њих понудили. Одговор штајарског заступства гласио је да прими. Посланици су до душе тврдили, да се пре морали Власи таманити, како би се тиме отклонила опасност од границе; али да је сад опет жеља, да се ишти *преведу на хришћанску страну и да остану постојани у потпуној покорности*. Давши надвојвода Херберштајну нужно упутство, чекао је у марту 1596. године да прими покорност. Међу тим Срби овај мах не могоше још ништа учинити. Узрок је морала бити побуна Срба у јужној Угарској и на Балкану.

Тек с пролећа 1597. буду преговори опет настављени. Но сад се није само за тим ишло, да се просто заклетвом приме више села, која су Турци подигли, у вараждински погранични генералат; већ су српски изасланици желели, да једно одељење војске оде тамо и да доведе оне Влахе са породицама, који желе амо прећи. Тако би они били у неколико заклоњени од Турака. Срби су то за то желели, што су Турци већ дознали били за њину намеру; те су добро мотрили и посаде у околним градићима појачали, док на против у први мах им та помоћ није пужна била. Они обећаше да ће сами збацили турски јарам и онда положити заклетву на верност аустријском двору. Кад су пак посаде из Славоније морале ићи у горњу Угарску, те само мален број ту остао, крене се капетан у Крижевцима Лајбахер са својом војском „auf die Reiss“ у дољњу Славонију, као што је већ уговорено било. Села *Цешидлак, Дрежњик и Горње-Кушоње* у санџаку пожешком и пакрачком даде спалити и упљени до 1000 комада марве. Како су пак путеви рђави били, а у повратку се журили, то им ваљда читава трећина пропала. Један део Влаха из тих села придружи се војсци и доведе са собом до 100 комада крупне и 400 ком. ситне марве. Било их скупа 117 особа; међу њима 37 способних за оружје. Исти су били овако понашани: I. у данашњем беловарском округу у Црквени дођу харамбаша Алекса и Радослав и калауз Вук са 14+12+2 особе. У Св. Иван харамбаша Милија и Ђурица и калауз „Ogaion“ са 12+6+6 особа. II. у данашњем крижевачком округу у Глаговницу Вујица са 7 и у Тополовац „Jurokho der Aganitzsch“ са 7 особа; у Дубраву Илија са 8 душа; у Градец 8 душа из Г. Кушоња. У саме Крижевце дође Стеван и Милан, сваки са 7 душа; у Св. Петар дође Бергун калауз из Степановаца са 4 душе. После кратког времена спасао је капетан Пихлер опет неколико њих од Турака и довео их амо, где су и други били.

То су биле прве српске породице, за које се по-

узвано зна, да су заузимањем војничке власти у вараждинском генералату насељене.

Међу тим није све на том остало. Војска је ту спремна била да и даље упада у дољњу Славонију. Србима је о том увек за времена било јављено, да би се могли спремити. Једино им било до тог стало, да освоје од Турака Вировитицу и онда би многа села пала у њихове руке. Срби у Вочину, Брезовици, Слатини, Сопју и Миклошу били су готови, да у свако доба оставе огњишта и да се преселе на земљиште, где би мало заклоњени били.

Херберштајн, дознавши, како стоје ствари, збиља крене с војском у дољњу Славонију. — 10. септ. 1597. у извештају свом из логора пред Вировитицом јавља, да је рано послао два одељења, да изведу оне, који неће да остану под Турцима. Једно одељење је отишло према Слатини, а друго опет на другу страну. Пред вече се оба та одељења вратила са једно 1700 душа. Упљенили су и више хиљада марве. Све ово гледао је Херберштајн да се што пре осигура. Добре калаузе и друге способне за оружје задржао је код себе, јер му и онако војска доста слаба беше, те је слаб изглед био, да ће Вировитицу освојити. Како је стање његово све опасније било, то се морао повући натраг. Но још пре тога нареди, да се место *Ровиште* код Св. Ивана утврди, како би бегунци могли бити осигурани. 5. окт. 1597. јави Лајбахер капетан, да је тврђава већ готова и да унутри има места још за 40 кућа. Други, који нису унутра могли бити смештени, подигну околу колибе и тако су ту са марвом проводили. Како је већ зима близу била а неки нису имали довољно ране, то Лајбахер отпусти до 100 лошијих војника и њихова места попуни Србима. Осим тога узме још 50 на рачун тврђаве Иванић. Војводу, који је ту у служби био, отпусти, а заповеднику, који је са својим у Ровишту био, заповеди, да се у пужди повуче у Иванић.

Како је и заступство Штајарске потпуно одобравало ово насељење, то је аустр. заповедник вараждинске границе опет ступио у преговоре са Србима у дољњој Славонији. Пуковник Херберштајн, који се дуже времена у Грацу бавио и лично о самој ствари разговарао, врати се 12. јуна 1598. натраг пун задовољства. Одмах други дан прими три харамбаше, који су у име турског аге Драгуле и Вучића дошли, да му понуде предају. На сваки начин да је Херберштајн морао опрезан бити, јер се пре тога Власи у Костајници неверни показали; али је он ипак ствар за врло важну држао и ако су обећали, да ће само тврђе *Велику и Пакрац* предати. 16. јуна пише он удовој надвојвоткињи Марији пун поуздања и вели, да ће тако лако моћи и санџаке *Zernik* и Пожегу освојити. Уједно је искао

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

новаци, да би нешто и потплаћивањем придобио. За успех је у толико сигуран био, што му изасланици рекоше: да су они влашка деца и да хоће хришћанству да служе, те ствар већ тако стоји, да се сви Власи од Саве кроз цео санџак Zernick заклели, да на хришћанску страну пређу. Тако исто буде јављено и у извештају од 16. јуна. Али тек што прође једно седам дана, а Херберштајн се већ тужи, што му је дошао налог, да се много не упушта с Власима. За то он ставља надвојвоткињи, да се размисли, ob es rathsamb sey, anjetzo von dieser Tractation auszusetzen und diese arme Leuth, welche sich so weit persuadiren lassen, anjetzo wieder trostlos zu lassen. Даље вели, како ће их непријатељ грозно казнити и тако целу ствар осујетити. Замера им се до душе, да су непостојани; али нису ни Хрвати ни Мађари бољи, кад их непријатељ обори. Издаја Велике и Пакраца већ је уговорена; а исте тврђе одржати, неће тако тешко ићи. Ране ће добијати од Влаха, који ту около живе. На све да се изгуби Велика и Пакрац, опет је добит већи, јер ће се многи добри војници придружити. За сад се може рачунати на 1000 душа. Они Власи, који су још пре прешли, осведочили су своју верност; а прошлог пролећа дошло је још до 500 нових. Њих није страх од Аустрије нагонио, да се њој покоре, јер се немају од ње ничег бојати; већ више то, што хоће да послуже хришћанству и што се грозе турског робовања. Што би иначе требала добра војска да освоји, то се сад без велике муке и онако олако може добити.

Из овог извештаја види се, како је ствар онда стајала, види се то, да су ови славонски крајеви самим Србима насељени били и да су они важну улогу играли. Херберштајн је добро провидео, да се само тако што постићи може, ако буду са Србима држали. А ови су опет све могуће чинили, па и живот жртвовали, само да се ослободе турског ропства. Међу тим они горе, као што је то обично, ствар су са другог гледишта посматрали. Да су се Срби више пута вероломни показали, тумачи се тако, што су Срби овамо преговарали са Аустријанцима а овамо опет с Турцима против њих ишли. За што? За то, што су Турци увек дозnavали о намерама Срба, те су баш њих терали и гонили против Аустријанаца, а ови опет нису имали довољно војске, да би помоћи могли.

Примивши надвојвоткиња Херберштајнов последњи извештај, поразговори се о том са заступством Штајарске. Ово пристане на то, да се са Србима и даље ради, јер тако ће се лакше до ране долазити а и војска ће бити појачана. Поред тога похвали вештину Херберштајнову, с којом он чини своја дела. Жали само, да на *цареву приимок* не могу рачунати.

Надвојвода Фердинанд поклони 1000 фор. и даде за тим дозволу Херберштајну, да и даље води преговоре са Србима. Уједно умоли и *цара* за 10.000 фор., јер се ради на том, да Влахе од непријатеља пријатељима направе и да његове земље повећа. Добитак је, вели, велик, само се треба пожурити, јер би све могло бити осујећено.

Ова бојазан отуд долази, што су Турци морали већ дознати, шта Срби намеравају, те су јако на опрезу били. Нит' је ага Драгула нит' Вучић могао сам доћи на договор, већ и један и други послаше неке харамбаше, као своје заступнике. На Драгулу су Турци пазили и нису га из вида пуштали, те су за то људи његови саветовали, да се дело што пре отпочне. На против је Вучић поручио, да се мало причека, док Турци не буду отишли Пешти у помоћ и тако ће онда лакше моћи до цели доћи. На питање: колко ће бити свега, што ће да пређу, буде одговорено, да их има до 1000 кућа т. ј. задруга; међу њима је око 1200 добрих стрелаца. Херберштајн је обећао, да ће са војском доћи у помоћ, али они морају први Велику и Пакрац предати. Кад су изасланици приметили, да је то сад немогуће и врло опасно, јер су Турци на опрезу, хтеде Херберштајн прекинути даље преговарање. Најпосле тако се споразуму, да се експедиција одложи за месец дана; Херберштајн, да би Турке разуверио, даде привидно неке одличније Влахе похватати. За тим Херберштајн изда глас, да ће сваки онај, који изда Велику и Пакрац, 2000 талира добити. Кад је уговор био готов, отпусти изасланике и награди их са 90 талира.

На кратко време за тим добије Херберштајн опет 1000 фор. на ту цел а уједно и налог, да се тајна чува, јер се већ о том у Бечу јавно говори. При том дође и тај глас, да су обе аге затворене.

Међу тим буде време, када се цела ствар лако извести могла, пропуштено. Само је прешло нешто бегунаца. Али се при свем том неколико хиљада душа очекивало.

(Свршиће се.)

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

СЛИКЕ С ПУТА.

ОД МИЛАНА САВИЋА.

V. Преко Тресибаве.

— Сад ћемо дакле преко планине, рече газда Перче при изласку из Књажевца; и ја идем сад први пут тим путем. Баш водем, што се десила та прилика, бар ћу видети Ниш.

Тамерлан и Ђора нарогушили уши и улегли у хамове; њима као да није много стало да виде ту варош, шта више, рекао бих, да не уживају баш у „тој прилици.“ Псето Куса се тегли и страшно зева. Све ми се чини, да се каје, јер тим истим путем опет натраг откасати, не спада баш међу највећа уживања, што природа нуди смртним пеима.

Спазимо пред нама обичну појаву при сваком путовању. Неки вандрокаш узео пут под ноге и корача одважно. Тај ће преким путем, примети газда, и видећеш, да ће још пре нас стићи на врх Тресибаве. Тако се и догоди.

Лагано се пужали коњи по лепом друму, који се у силним серпентинама вијугао по планини све то више, све то више. Мала, кржљава дрва, пре налик на какве цбунове, покривају околину и косе, које се с обе стране друма сад протегљасто, сад стремено спуштају. Што се више пењемо, изглед све то лепши. Према истоку шире се планине на све стране до крајње међе обзора. Њезини разнолики висови, сад шиљасте, сад округласте, сад више, сад нижи, изгледају као махом смрзнуте морски таласи у сред ужасне буре. Они се шире и пружају све даље и све се већма дижу у вис, да на послетку својим искрханим и подераним венцем омеђе хоризонт. Њихове сиве и плавичасте врхове покрива још снег, и спушта се местимице у беличастим млазевима у провалије, док се не изгуби за око. Ти сумњаш, јесу ли то баш џинови Старе Планине, који се тако преливају, или су можда облаци, који се тамо далеко намештају и тмуше, и чије ивице јутарње сунце и сребрним и златним порубом краси. Да дивне панораме! Још дивније, што ти се нуди целокупан утисак велике бреговите множине, и ти чисто нехотице зажелиш, да се тамо нађеш, јер си уверен, да је тамо лепше, него ту, где се таман налазиш.

Окренеш ли се десно, према западу, то имаш са свим друкчи утисак, јер при сваком савијутку скоро показује ти се нов приказ. Не да ти се оку. да у један мах прегледи и к срцу доведе утисак широког и пространог обзора; ти гледиш и видиш спенију српских планина у разним, засебним одељцима. Час се савијају у огромном кругу, да у средини својој затворе голем казан, на чијем дну једва распознајеш људе и стада. Час се отело суро и голо сте-

ње, стрмено као зид, да своје дивље пукотине у вис пружа, и да се губи далеко, далеко, у недоглед. Час се огранци ближе, час опет разилазе, као да им је од последње земљине револуције заостало још нешто страховитог несташлука. По њима се пуцају козе, да откину што год од сиромашне вегетације, те тој некој величанствености ипак неки живот дају. У где којем углу, или на каквом испуценом избрешку види се по која у пола разрушена кућица, бачија, где се станар може склонити, ако и њему већ додија не-погода или студен.

Окренеш ли се натраг, видиш, како се из околна зеленила и црнила белуца друм, час изгуби, час опет појави, у непрестаном савијању. А иустиш ли оку маха, то на извесном месту сваке серпентине видиш црвене ћерамиде и беле зидове варошице Књажевца, из којих се, као велика бела коцка, издиже здање начелништва. Као да гледиш у какав огроман, непокривен ходник, на чијем противном крају стоје и виде се куће, далио се ма како, е тако видиш између брегова а у долини Књажевац, видиш цркву и начелништво, видиш Тимок и с оне стране вароши отворено-сиве кровове касарна, док се не попнеш на врх планине, да се код оне механе још једаред осврнеш и убавом Књажевцу последње с богом кажеш.

Ту негде, не далеко од врха, избио извор из брега а добротворна рука озидала му кућерак, да се жедни путници у хладовини бар одморе и напију воде. Код те чесме нађосмо већ нашег вандрокаша, како се одмара и брише зној са чела.

Два пуна сата требало нам од Књажевца до висине Тресибаве. На њојзи је механа, где се путници од пуне олујине или мећаве могу склонити. Не далеко од ње леже рушевине старе механе, по њима се играју деца и њихов весели смех оживи у једаред све околу нас.

Сад смо на висоравну. Овце и козе покриве га а млади пастири пружили се по младом зеленилу, и гледе нас равнодушно, боже, равнодушно, да смо се и нехотице насмејали, газда и ја.

Крај друма се местимице види по која гомила пепела. Газда ми рече, да су ту била ноћишта рабација, који, увек у повећем друштву, возе еспап. И он је, вели, тако преноћивао, кад је за Пешту ишао са својим свињима.

Предео постаје мало друкчи, питомији. Десно од друма пружају се нижи брегови, по највише голи, лево се спушта долина а на њеном се дну жури некуд мали поток. На обронку се живо ради, сељаци

га преравају; с оне стране потока воћке у цвету. Спустимо се у долину и дођемо у Дервен.

Чим смо стали, ево и слуге да испрегне коње. Газда и ја седнемо за сто; ту се нађе и Куса. Механа пространа и угодна. За другим столом седи мала, гарава особа; то је доктор с цариградском дипломом. Њега поставише ту, да лечи болест френгу, која се иначе зове и господска. После ручка узем неке београдске новине, да видим, шта бива по свету. Али то нисам никако дознао; за то сам могао умножити збирку својих погрдних речи са многим новима, јер у том су изобилна сва гласила свију странака.

Читајући тако грђе и подметања, нисам ни спазио, како ме је у једаред подмукло зграбио сан. По свој прилици сам испустио новине, глава ми клоне на руке и ја се винем у онај чаробни свет, који крепи и свежи. Једва ме пробуди газда, говорећи да је време кренути се. Отворим очи и ах! ала сам се осрамотио: За једним столом седи она лепа удовица . . . .

Два сата доцније дођосмо на стару границу Србије. Ту је био некад ђумрук; сад се виде само развалине и ветар струже по ђефу кроз прозоре и пукотине. Копци, совуљаге, мишеви и друге животиње

разапеше ту своје шаторе; нико их не дира, нико им не смета, осим путничка кола, која прошкрипе поред њиховог стана. Но они су на то за цело већ научени, те се ни радознано не осврћу на њих. Ту је пут најгори, тим већма, што је тај део у једно и доста стрменит.

Сад смо у нишком округу. Уђосмо као у неки теснац. Друм води с десне стране речице; с друге стране се пружио село. Црква и још једно здање стоје за себе, као на каквом острву. У Нишу сам заборавио питати, како се зове то село а доцније опет нисам могао дознати. У „Краљевини“ М. Ђ. Милићевића стоји за цело, ја сам и прочитао сва села. е, али које име из књиге одговара селу том. Је ли Каменица? Је ли Матевац? Ако је Каменица, онда сам бар прошао поред сведока српске врлине али и српског порока. Ту је јуначки погинуо Стеван Синђелић и собом повео силесију Турака: скресао пиштољ у барутану. Но до тога није морало доћи, да га нису напустиле друге војводе — из пуког ревновања и гадне неслоге.

Дођосмо у нишко поље. Кроза њ тече река Нишава. Цело поље цветно и обрађено. Па ено, према западу, и варош Ниш. Виде се већ она три торња нове цркве.

ИМА ЛИ ЈЕВАНЂЕЛИСТАРА У СРПСКО-СЛОВЕНСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ?

ОД ЈОВАНА ЖИВАНОВИЋА.

Госп. Димитрије Руварац у 11. броју „Гласа истине“ изливајући јед свој на г. Шакрак дохвати се и мене овим речима: „Да г. Шакрак не зна, шта је јеванђелистар, то ћу му у посебном одговору доказати, те ће том приликом научити и он и његови другови т. ј. ученици нове богословије заједно са њиховим професором, шта је то јеванђелистар и да није оно, што су они до сада држали.“ Који је то професор, којег хоће г. Димитрије Руварац да научи, шта је јеванђелистар, из овога се не би могло знати, али из његове књижице „О читању јеванђеља у недеље на служби преко целе године“ види се, да сам ја тај професор, јер у њој спомиње моје име. Ја се не бих на ово ни осврнуо, да ми се није г. Д. Руварац наметнуо за учитеља, те осуђујем начин писања г. Д. Рувараца и мислим, да је могао друкчије и лепше казати погрешку своје другу (ако је погрешка), а не онако са презрењем и понижавањем. Ја не спадам међу оне људе тврдоглаве, који не ће да увиде своје погрешке и ја радо примам исправке од других, шта више ја сам без икаквога повода сам своје погрешке јавно исправљао. Г. Дим. Руварац може се о томе уверити из моје књиге „О Српском

језику.“ Та више пута узвикнуо сам у споменутој књизи: Грешимо а и ја грешим заједно с другима. Није мени неповољно, што г. Д. Руварац мени хоће да докаже, да јеванђелистар није оно што ја мислим да је, него оно што он мисли да је. То мени није противно, него су мени неповољне његове речи, које је избацио сажаљавајући ме као професора, што не знам шта је јеванђелистар. Али ја бих рекао, да не зна ни г. Дим. Руварац баш сигурно, да ли се не зове јеванђелистарем оно, што мисли Шафарик и Рачки да је јеванђелистар. А да је ово истина, види се из његових речи у његовој књижици „О читању јеванђеља“ на стр. 26., које гласе овако: „Да јеванђелистар оно значи, што сте ви (Шакрак) рекли, то сте научили од професора словенског језика г. Ј. Живановића, а он је то научио од Ј. П. Шафарика и др. Ф. Рачкога. Ја пак у супрот њима велим и тврдим: да јеванђелистар не значи само јеванђеље распоређено по данима, како га једно за другим читати ваља, но да значи „сказаније“, која јеванђеља треба читати у недеље на служби и јутрењу преко целе године и за што.“ Из овога ја видим, да г. Дим. Руварац мисли, да јеванђелистар може значити осим

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

овога, што мисле Шафарик и Рачки, још и „сказаније“? А ко му је порицао, да не значи и „сказаније“?! Али одмах на стр. 27. изгледа као да би хтео г. Д. Руварац да јеванђелистар значи само „сказаније“, јер вели: „Откуд је Шафарик, а по њему г.г. Рачки и Живановић, дошао на то, да ово друго назове јеванђелистарем и да онаку дефиницију за реч јеванђелистар постави, не знам. Знам само то, да г. Јагић исто назива *Assem. evangelium* а не јеванђелистарем у *Archiv für slav. Philologie* I. стр. 2. и 3. у „Примјерима старохрватскога језика“ I. на 24. и 35. стр. „*evangjelje Assemanovo*“ а у самој расправи о истом јеванђељу час га назива јеванђелистарем час јеванђељем и то на једној и истој страни, н. п. на ХCVII. Како је Јагић на више места ставио само *јеванг.*, биће да је сам г. Рачки на гдекојим местима у место тога ставио *јеванђелистар*, а где је г. Јагић исписао целу реч, ту је и остало тако“. Шта из овога видимо? Видимо, да г. Дим. Руварац беди г. Рачкога да је, где је Јагић написао скраћено *јеванг.*, наштампао *јеванђелистар* Дакле Јагић не би написао јеванђелистар него јеванђелије, јер где год није скратио ту реч, написао је *јеванђеље*. Овако тумачи г. Дим. Руварац, не би л' и Јагић био уз њега. Али овим тумачењем учинио је велику неправду г. Рачкоме. Г. Рачки зна добро, шта је Јагић, и не би смео учинити тако што једном Јагићу, да му његове ствари исправља. То би било много и сувише, да је то учинио. Али није то учинио, а да није учинио, ја ћу г. Дим. Руварцу одмах доказати. Асеманов јеванђелистар угледао је света 1865. у Загребу, а после две године дана 1867. издао је Јагић своју *Historiju književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga*, у којој на стр. 58. вели: *Najznamenitiji i najstariji tekstovi slov. jevangjelja nenadmašuju jedanaestoga vieka; jevangjelistari su stariji od potpunih evangjelja. S god. 1057. zabilježeno je ćirilsko evangjelje ostromirovo. Ovo je priepis učinjen u Ruskoj s još starijega teksta starobugarskoga. Još ima u Ruskoj ćirilskih jevangjeljara: mstislavov, od g. 1117, jurjevski, od god. 1119; dobrilov ili semeonov, od god. 1164; a bez naznačene godine bit će odlomaka mnogo starijih, n. p. odlomak tipografske knjižnice iz 11. vieka. I glagolskih jevangjeljara, koji istoj dobi pripadaju, ima nekoliko, na ime: assemanov ili vaticanski i ohridski.* Из овога се види јасно, да је г. Димитрије Руварац неправедно бедио г. Рачкога а види се такође, да није могао начинити г. Јагића да је уз њега, што се тиче *јеванђелистара*.

Евангѣлион значи *благовѣстниѣ, благовѣстниѣ, благовѣствованиѣ, благовѣстниѣ*. Ово је опће име и *јеванђелијем* зове свако јеванђелије, било оно поређано по јеванђелистима или по „данима читања“. За то

Јагић и зове асеманово јеванђелије час јеванђелијем час јеванђелистарем, па за то зову Шолвин и Миклошић асеманов јеванђелистар јеванђелијем, и из овога не може г. Руварац изводити закључак, да Шолвин и Миклошић мисле, да се јеванђелистарем зове јеванђелије поређано по „данима читања.“ Јеванђелије је опће име, тетрожеванђелије или *уствероклаговѣстниѣ* јест јеванђелије поређано по јеванђелистима, а јеванђелистар по „данима читања“. А од куда да ови научници, као Шафарик, Рачки, Јагић, зову јеванђелије „по данима читања“ поређано јеванђелистарем, ту, чини ми се, не достају средства нити мени нити г. Руварцу за сазнање ове ствари. Ја мислим, да је име јеванђелистар пренесено са *сказанија* и на јеванђелија „по данима читања“ поређана.

Из свега до сад реченога могу читаоци „Стражилова“ увидети, је ли било у реду, да ми г. Д. Руварац у „Гласу истине“ с оним речима, и то за оваку ствар, изиде на сусрет.

Ја ћу овде на послетку навести још неке речи из књижице г. Д. Руварца, из којих ће се јасно видети, да се баш не смемо увек на њега поуздати. Он вели у својој књижици на стр. 28.: Ми пак Срби нити смо имали икада, бар ја нисам наишао, да се где вели, да се наишло на тако јеванђеље (т. ј. јеванђелистар) српске редакције, нити га данас имамо. Сва наша стара србуљска јеванђеља јесу тако названа тетрожеванђеља.“ Да је ко други овако што казао па да га је г. Руварац ухватио, он би без сумње казао: Шта се пачаш у оне послове, које не разумеш, и изгрдио би га на сву меру, али ја то не могу казати, јер знам, као што је он погрешно у овом, тако се може и мени десити, да погрешим или што сам што превидео или на послетку што нисам знао.

Дакле г. Дим. Руварац вели, да у српско-словенској или србуљској књижевности нема *јеванђелистара*, т. ј. јеванђелија, „по данима читања“ поређана. А ја ћу доказати, да има. Г. Д. Руварцу биће без сваке сумње познато по имену *Вуканово јеванђелије* у нашој књижевности. Ја кажем по имену, јер цело није на свет изашло, а одломке из њега опет видим да није читао, што су изашли у *Древниѣ паматниѣ писма и азѣка югозападнихъ Славѣхъ* од Срезњевскога, и у Стојана Новаковића књижици „С археолошке изложбе у Кијеву“. То јеванђелије, које је писао Симеон старац *великимъ живанѣмъ вѣкъмъ сына самодръжѣнаго господина области својеѣ Стѣфана Неманиѣ*, на првом листу почиње са јеванђелијем Јовановим: *Искони бѣ слово и слово бѣ ѿ Бога и Богъ бѣ слово. И се бѣ искони ѿ Бога, и вѣса тѣмъ вѣше, и безъ него ништоже не вѣсть, иже вѣсть.* Из овога се може већ сваки уверити, да је ово јеванђелистар, али ја ћу

за већу потврду навести речи г. Ст. Новаковића, који вели у споменутој својој књижици за Вуканово јеванђеље: „У њему су јеванђеља по данима читања.“ У истој књижици има један лист Мирослављево јеванђеље из XII. века, из којег се такође види, да је и то Мирослављево јеванђеље било јеванђелистар. Али да много о овом не говорим, навешћу из Historiie književnosti од Јагића још ове речи: Најстарији је *evangjelistar* ćirilshi srbskoga roda: *simeneonov* ili *vukov* (vukanov) od god. 1199—1200,

ali nije prost od upliva starobugarskih, kao niti odlomci *evangjelistara* svrljiškoga, koji su iz 13. veka te se u tekstu mnogo podudaraju o nikoljskim evangjeljem: misli se, da su oba spomenika potekla iz izvornika glagolskoga. *Evangjelistara* srbskih, pisanih na koži, medju 13.—15. v., ima *vrlo mnogo*, raspršanih koje kuda po manastirih i knjižnicah, ali glagolskih roda hrvatskoga nema. (Стр. 58. 59.).

Завршујем овај свој чланчић без икакве даље примедбе.

КОВЧЕЖИЋ

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— Из Загреба смо добили *Атлас за хрватску поезију*, који је саставио професор *Вјекослав Клајк*. У атласу том има свега шест карата и то 1. Хрватске и српске земље (Панионија, Далмација) за римскога владања. 2. Хрватска и Србија за краља Томислава године 325. 3. Хрватска за Петра Кресимира године 1069. 4. Хрватске и српске земље око год. 1300. 5. Босанско краљевство за Степана 1. године 1390. 6. Хрватска и босански пашалук око године 1606. Напред има опширан тумач а натраг су додани исправци. — Замолићемо којег од наших стручњака, да о том атласу у нашем листу искаже своје мишљење.

— Као други део збирке индоевропских речника излази „Нацрт готске етимологије.“ Наклада Карла Трибнера у Штрасбургу.

— Књижар *Вонх* у Лијону издаје књигу на свили у 25 свезака. Текст није штампан, већ црно на бело уткан. Дело стаје 250 динара. Садржај је служба божија и неке молитве.

— Међународни новинарски и књижевнички конгрес одржаће се на годину у Паризу за време изложбе.

С М Е С И Ц Е.

(*Аделина Патијева* некад и сад). У листу „*Neue Musik-Zeitung*“ читамо писмо једно из Париза, у којем се овако карактерише садашњи живот и рад те славне уметнице: *Аделина* се *Патијева* врло ретко труди, да очинско своје наслеђе, свој урођени музикални дар, којем нико не може одрећи чара и дражи, даде у службу племенитој уметности. Као створена је, да ступањем својим публици импонује, а овамо је при том све више и више равнодушна, чак и одур-

на, нарочито кад ваља дати трајне вредности створеном делу каквом, које треба само да додирне чаровна палица највеће певачице па да добро прође. И кад је последњи пут у Паризу у комичној опери певала на добротворном концерту у корист француске болнице у Лондону, није јој у програму било ничега нова, ничега специјално занимљива. Отпевала је једно две арије, коју тиролијену и т. д. па су је онда обасули цвећем и урнебесно јој клицали, а она се лепо опет вратила у Енглеску у своје мирно скровиште. У јулију 1885. суделовала је у талијанским приказима у великој опери, ту је добијала свако вече 14.000 франака. Многа инструментална дела, која никако не заостају за каватинама опште љубимице, није публика ни слушала. Сиромаш *Гуно* и *Масене* мораше својим очима гледати, како се публика без икакве бриге на своју руку забављала, док се њихове композиције свирале, шта више није хтела публика да слуша ни прву италијанскињу у Паризу неку госпођу *Roger-Miclos*. Тако лепо живи *Аделина*, много се баш не замара на канда јој је пре свега стало до мира и удобности приватног живота. У том мирном свом животу има она врло одана друга, који до душе нема њен леши глас, али њеним љубавним песмама свагда верна одговора даје. Из Шпаније, где сад опет можда пред две хиљаде људи пева своје вратоломне пасаже, пише *Аделина* о том свом малом љубимцу овако: „Ја сам сад врло срећна а та би ми срећа била савршена, да нисам код куће оставила свог доброг, драгог пријашка, који ме тако воле. Само да чујете, како се нас двоје лепо диванишемо, енглески, француски, талијански! И он пева — не тако лепо као ја, то смем рећи а да не будем нескромна. А има лепо име. Зове се *Куки*. Слатки мој — — папагај!“

САДРЖАЈ: Како је Пјевалица излјечило *фра-Бру*. (Наставак.) — * * * Песма од *Војислава*. — Четрдесетпрви. (Наставак.) — Црвени цветак. Приповетка *В. Гаршина*. (Успомена *Ивана Сергијевића Тургењева*.) — Српске насеобине у Штајарској и варадинском пограничном генералату. (Наставак.) — Слике с пута. *V. Преко Тресибаве*. — Има ли јеванђелистара у српско-словенској књижевности? Од *Јована Живановића*. — *Ковчежић*. Књижевне белешке. — *Смесице*.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаксу. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. на по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву и претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара *В. Валожика* у Београду.